

Miroslav Nešić, Sandra Radenović
ŽIVOT KROZ SPORT
Prosveta, Beograd, 2017., 250 str.

„U leto 1968. postavila sam svetski rekord na 800 metara. Opijeni uspehom, moje najbliže sportsko okruženje i jugoslovenska javnost su me svakodnevno opterećivali pričama da dva meseca kasnije moram da osvojim i zlatnu medalju na Olimpijskim igrama u Meksiku. Niko mi nije rekao da nije tragedija ni ako budem druga. Sav teret ogromnih očekivanja nacije svalio se na moja pleća, a imala sam samo 20 godina. Došla sam na start polufinalne trke obuzeta ogromnim strahom. Plašila sam se da neću pobediti, da ću biti druga. Nikada nisam trčala sa satom na ruci, a tada sam od treme zaboravila da ga skinem. Trka je krenula, a u mom trčanju ništa nije funkcionisalo kako bi trebalo. Nisam izdržala pritisak. Odustala sam posle 200 metara. U magnovenju, ne znajući šta radim, bacila sam sat u travu pored staze. Odmah sam otišla sa stadiona. Lila je kiša, a ja sam utučena sedela u parku u centru grada. Policajac je video da se nešto neobično događa. Bila sam u opremi naše reprezentacije. Shvatio je da sam učesnik Igara i policijskim autom me odvezao u olimpijsko selo. Trenera Aleksandra Petrovića sam vide-la posle tri-četiri dana. Tek tada je izašao iz svoje sobe.

Potrošila je silne pare za pripreme u Sent Moricu...

Odustala je, jer je trudna...

Bacila je verenički prsten posle trke...

Pisalo je u novinama.

Najteže mi je bilo što sam razočarala porodicu. Srećom, bili smo vrlo skladni, s puno ljubavi, pa smo stoički izdržali sva omalovažavanja javnosti. Ipak. Prestala sam da treniram. Uskoro je zakazan prijem kod Tita. Ni-

sam htela da idem – stidela sam se neuspeha. Međutim, stiglo je naređenje da moram da dođem. Čak su poslali službeni auto po mene. Na prijemu u Belom dvoru, držala sam se po strani, krijući se od radoznalih pogleda.

– Gde je Vera? – pitao je Tito.

Selektor rvača Ljubomir Ivanović – Gedža, prosto me je izgurao pred predsednika. Pog-nute glave stajala sam pred njim.

– Vera, glavu gore. Svi ovi novinari su više krivi od tebe. Svalili ste veliki teret na nju. Vera, hoću da se vratiš. Hoću još da slušam našu himnu u tvoju čast – rekao je.

Ovaj Titov gest me je ponukao da se vratim atletici.

(atletičarka Vera Nikolić)“

Ovo je samo jedno od točno 88 različitih sjećanja vrhunskih sportaša s područja bivše Jugoslavije, prikupljenih u radio emisiji Sportski spomenar Prvog programa Radio Beograda, koje sadrži knjiga „Život kroz sport“ autora Miroslava Nešića i Sandre Radenović. Iznimno popularna emisija emitirana je od 2009. godine i bila pokrenuta, kako autor Miroslav Nešić kaže “u želji da se od zaborava sačuvaju ličnosti i događaji iz naše sportske prošlosti“. Upravo te priče, početak su i okidač za nastanak ovog izdanja, a svoj su konačan obris poprimile pridruživanjem sociologinje sporta Sandre Radenović s Fakulteta sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Beogradu. Dakle, pred nama je djelo nastalo u suradnji dvoje iznimnih suradnika – novinara M. Nešića koji je uspio privući brojne proslavljene sportaše i iz njih izvući nevjerovatne, osobne, osebujne i iskrene priče, te sociologinje Sandre Radenović, znanstvenice nevjerovatne energije, visoke radne etike i impresivne znanstvene produkcije.

Sama knjiga je podijeljena na 9 poglavlja: *Reč autora; Društveno-ekonomske prilike u kojima smo potekli; Politika; Sport; Sažete biografije citiranih ličnosti; O autorima; Indeks imena; Recenzije* (prof. dr. sc. Dragana Kokovića, prof. dr. sc. Vladimira Koprivice i novinara Ivana Cvetkovića); i *Bibliografija*. Središnji i obimom najveći dio knjige čine tri poglavlja: *Društveno-ekonomske prilike u kojima smo potekli, Politika, te Sport*. Svako od tri sadrži cijeli niz potpoglavlja, posvećenih različitim aspektima sporta, politike i društva, koje se lako može prepoznati po naslovu. Ostala su poglavlja nužni i(li) uobičajeni te vrlo korisni dodatci.

Svako je poglavlje strukturirano na način da se prvo iznose sjećanja vrhunskih sportaša i trenera koje je prikupio M. Nešić, nakon kojih slijedi sociološki osvrt S. Radenović. Tako je knjiga jedan iznimno zanimljiv kolaž izjava i priča poznatih i uspješnih sportaša bivše Jugoslavije, čija su sjećanja često vrlo emotivna i dirljiva, prepuna boja i emocija, te kojima je Sandra Radenović dala znanstvenu dimenziju i zaokret. Naime, ona je prikupljene izjave i priče ili svjedočanstva povezala znanstvenim nitima te tako pridonijela ovoj, prema mišljenju recenzenta, iznimnoj knjizi, koja se može smatrati doprinosom u prvom redu sociologiji sporta, pa filozofiji i bioetici sporta, no isto tako i povijesti, ekonomiji i politici sporta, kao i strogo sportskim znanostima općenito.

Spektar tema, baš kao i spektar sportova i sportaša veoma je širok: „od društveno-ekonomskih i političkih faktora sporta do druženja i patriotizma; od motiva za bavljenje sportom do pitanja sigurnosti, zabave i društvenih privilegija u sportu; od sportskih odricanja do popularno-

sti i surovosti sporta; od odnosa medija i sporta do problema školovanja sportaša, formiranja njihovih karaktera kroz sport i problema završetka karijere“. O njima govore olimpijski pobjednici i rekorderi, prvaci i osvajači medalja na europskim, svjetskim, balkanskim i državnim natjecanjima, natjecatelji u brojnim individualnim sportovima poput atletike, stolnog tenisa, hrvanja, tenisa, šaha itd., do onih u momčadskim sportovima poput rukometa, košarke, nogometa, odbojke... Uz naznaku kako sport u knjizi nije gledan samo kao vrhunski sport, nego u jasnoj distinkciji spram sporta kao zdravstvene i tjelesne kulture.

Iz rakursa filozofije i etike sporta najzanimljiviji je poseban naglasak na moralnoj (i „ljudskoj“) dimenziji sportaša i trenera, kroz svjedočanstva o svjesnom žrtvovanju rezultata, privilegija, ekonomskih probitaka, pa i čitave karijere da bi se sačuvao osobni moralni integritet. S druge strane, knjiga pruža uvid u samu suštinu sporta kroz personalne perspektive sportaša, bilo pojedinačnog bilo timskog sporta. Svjedočanstva su to o sportu kojem je središte igra i igranje (igre), u kojem se sportaši na egzistencijalnom minimumu iskreno i potpuno predaju igri zbog intrinzičnih i inherentnih vrijednosti sporta. Zanimljivo je kako mnogi sportaši u svojim pričama ističu te vrijednosti, ponajviše težnju za izvrsnošću, koje će tek kasnije filozofija sporta iznaći i odrediti kao sukus sporta, za razliku od eksternih vrijednosti počevši od (ogromnih) novčanih nagrada i plaća(-nja) nadalje. U tom smislu, ova je knjiga i dokument i dokaz o tome kako je sport izgledao prije njegove svekolike komodifikacije prouzročene ulaskom velikog kapitala i tržišne ekonomije u sport.

Za sociološku struku, podastrta svjedočanstva su pravi rudnik različitih političkih, nacionalističkih, indoktrinacijskih, socioekonomskih uvida u društveni kontekst „komunističke“ Jugoslavije i njihovih prelamanja kroz sport i sportaše. Također i jedinstven uvid u shvaćanje uloge sporta u dvostrukom kontekstu: običnog čovjeka, „proletera“ i radnika s jedne strane, te unutar konteksta vođenja unutarnje i vanjske politike bivše države, s druge.

U historijskoj perspektivi, knjiga pruža i svojevrsnu povijest (razvoja) vrhunskog sporta u bivšoj Jugoslaviji, uloge sporta u izgradnji i promicanju određenih vrijednosti poput „bratstva i jedinstva“ naroda unutar federacije, ali i međunarodnoj promociji države te međunarodnim odnosima na političkoj ravni te reperkusija i prelamanja kroz i na sport i sportaše, sagledanog iz osobnog rakursa vrhunskih sportaša, kojim često nedostaje širi kontekst.

U metodološkom smislu, ova je knjiga pravi egzemplar aktualiziranja i konkretiziranja pluri-perspektivitičkih inklinacija i njihove praktične primjene kroz ravnopravno povezivanje i integriranje različitih neznanstvenih i znanstvenih perspektiva u jedinstven sklad. Na taj je način omogućeno šire sagledavanje sporta, ali i međusobno obogaćivanje i poboljšavanje raznorodnih perspektiva, koje unutar sporta ostvaruju punu konvergentnu usklađenost. Dokaz je to kako ovaj metodološki aparat u sportu funkcionira savršeno te da je za izučavanje i istraživanje sporta, štoviše, nužan. I sam William J. Morgan, jedan od vodećih svjetskih filozofa sporta, ističe kako se sport ne može razumjeti bez uzimanja u obzir povijesnog razvoja i socijalnog konteksta te, znanosti i znanstvenoj metodologiji nedohvatljivog,

„*ethosa* sporta“ koji se razvio unutar zajednice onih koji prakticiraju sport.

Valja primijetiti kako knjiga nije namijenjena samo širem sportskom auditoriju, kao što nije ni samo onom znanstveno-akademsom, već oboma podjednako, te uspijeva u iznimno teškom naumu biti zanimljiva i relevantna za oba. Uspješno su istovremeno sačuvani i sport i znanost u jednom ravnopravnom *equilibriumu*, koji nijednom nije oduzeo ništa, a svakome je donio mnogo. Znanost o sportu bez sportaša, njihovih osobnih narativa o uspjesima i neuspjesima, doživljenim razočarenjima i oduševljenjima, o dočecima zaludenih i razdraganih navijača, o svim sitnim zgoda-ma, koje tek sportu daju punu dimenziju, širinu i dubinu, promašuje sport upravo za taj suštinski dio. Tako je znanost dobila na životnosti i emocijama, a emocije i životnost su dobili na znanstvenosti. Dovedeni u jedinstven sklad što djelu daje posebnost i neodoljivi šarm. Donosi čovjeka i sportaša kao iskrenog, nepatvorenog i neposrednog. Sportaša kao takvog.

Zanimljivo je kako se knjiga može čitati kao zasebno sociološko djelo, ako se ekstrahiraju sociološke opservacije Sandre Radenović, odnosno kao publicističko djelo ako se čitaju samo dijelovi koje je prikupio Miroslav Nešić.

Gledano iz strogo znanstvenog rakursa, knjizi se može prigovoriti nedovoljna znanstvenost odnosno manjak referenci na relevantne autore i znanstvenu literaturu. No, s druge strane, isto bi knjigu moguće preopteretilo nepotrebnim i nenužnim dodatcima te narušilo postignut sklad i ravnotežu. Na kraju, treba istaknuti kako je za uspjeh ove knjige od velike važnosti što autori razumiju i vole sport. Zbog toga, ovo je i ljubavna knjiga. Knjiga osoba koje prak-

ticiraju, vole i dubinski razumiju sport, o njemu reflektiraju i njega proučavaju iz različitih perspektiva. Knjiga u koju se svaki ljubitelj sporta može i treba zaljubiti.

Dirljiva i osebujna, inspirativna i emotivna ova je knjiga namijenjena svima koji zaista vole sport, prakticiraju ga i prate, ali i onima drugima koji žele barem donekle razumjeti njegov fenomen – jer ona na jedinstven način pokazuje da je sport mnogo mnogo više nego samo igra koja se odvija na sportskim borilištima i(li) terenima.

Možemo samo poželjeti što više takvih izdanja, a na ovom autorima izraziti veliku zahvalnost.

Matija Mato Škerbić

Jennifer A. Reich

CALLING THE SHOTS.

Why Parents Reject Vaccines.

New York University Press, New York,

2016., 315 str.

S obzirom na već duže vrijeme postojeće kontroverze oko cijepljenja čiji kraj nije na vidiku, knjiga američke sociologinje Jennifer Reich sa Sveučilišta Colorado u Denveru „Calling the Shots. Why Parents Reject Vaccines“ predstavlja dobrodošao, sustavan i uravnotežen pogled na društvene determinante stavova prema cijepljenju. Knjiga predstavlja rezultat višegodišnjeg autoričinog bavljenja ovom temom, a u njoj su sintetizirani podatci iz multimetodskog istraživanja koje je uključivalo intervju s roditeljima, pedijatrima, odvjetnicima i državnim službenicima, ali i promatranje sa sudjelovanjem, kao i

analizu sadržaja tiskanih i elektroničkih materijala. Knjiga ima osam poglavlja te zaključno poglavlje u kojemu autorica daje moguće prijedloge koji bi mogli poboljšati razumijevanje otpora cijepljenju i stvaranje učinkovitijih javnih politika u tom području.

Prvo se poglavlje knjige, nazvano „The Public History of Vaccines“, bavi poviješću otpora cijepljenju u SAD-u, pri čemu autorica pokazuje da se mnogi stari problemi u današnje doba pojavljuju u novome ruhu, osobito kada je u pitanju odnos individualne dobrobiti i odgovornosti prema pitanju javnoga zdravlja. Povijest cijepljenja u zapadnoj civilizaciji, kako pokazuje Reich, počinje s tzv. variolacijom, odnosno grubim vrstama cijepljenja protiv boginja u 18. stoljeću. Variolaciju zamjenjuje cjepivo zasnovano na virusu kravljih boginja koje uvodi engleski liječnik Edward Jenner (otud i naziv vakcinacija – od latinske riječi *vacca*, što znači krava), a njega cjepivo zasnovano na samome variola virusu. Do kraja 19. stoljeća u SAD-u je cijepljenje protiv boginja postalo obvezujuće za upis u škole, a pravo federalnih država da uvedu obvezno cijepljenje potvrđeno je odlukom Vrhovnog suda *Jacobson v. Massachusetts* iz 1905. godine. Krajem 19. stoljeća javljaju se i prvi otpori, s argumentacijom koja u određenoj mjeri podsjeća na onu današnju. Naime, neki roditelji počinju tvrditi da je, s obzirom na smanjenje učestalosti boginja, cijepljenje nepotrebno i previše rizično, a obvezno se cijepljenje smatra neopravdanim širenjem državne moći i napadom na individualnu slobodu. Pokretu protiv cijepljenja priključuju se i alternativni terapeuti (homeopati, osteopati i naturopati), kao i angažirani vjernici, osobito oni